

Hajdeja Iglíč

Odgovor na komentar: še enkrat o zaupanju

Kolegu Franetu Adamu se zahvaljujem za tehten razmislek o ugotovitvah članka, v katerem obravnavam vzroke za notorično nizko stopnjo zaupanja v Sloveniji. Kolega Adam ima zelo prav, ko pravi, da si avtorji še zdaleč niso edini o tem, ali sodelovanje v prostovoljnih organizacijah, ob mnogih sicer pozitivnih učinkih na socialno in politično realnost, prispeva tudi k rasti generaliziranega zaupanja v neki družbi. Prav zaradi nejasnosti v obravnavanju vzročne povezanosti med obema pojavoma, ki jih je zaslediti v literaturi na temo socialnega kapitala, sem se lotila analize empiričnih podatkov. Odgovor na zastavljeno dilemo namreč ni mogoče najti drugače kot z razmislekom o konkretni empirični situaciji. Slovenija pri tem niti najmanj ni razumljena kot »poseben primer«, ki na pomemben način odstopa od drugih držav. Ravno nasprotno, prav za vzhodnoevropske države (vključno s Slovenijo) je bilo v dosedanjih objavljenih analizah ugotovljeno, da je statistična povezanost med zaupanjem in članstvom v prostovoljnih organizacijah šibkejša kot v zahodnoevropskih in drugih razvitih državah. Podrobna obravnava ene od držav v tem sklopu lahko pomembno prispeva k iskanju odgovorov na vprašanje, zakaj je temu tako. Je prvi korak v nadaljnji analizi, ki bo zajela večje število držav iz te skupine z namenom, da razišče dejavnike, ki so v zadnjih desetih letih po tranziciji prispevali k izgradnji in krhanju socialnega kapitala.

Metodologija, ki jo članek uporablja, je izrazito naravnava k odkrivanju povratnih vzročnih zvez (Two-Stage Least Squares). To pomeni, da hkrati ocenjujemo vpliv zaupanja na prostovoljne organizacije in obratno. Pri tem si pomagamo z instrumentalnimi spremenljivkami. Očitek, da je avtoričino »rezoniranje ujeta v obrazce pozitivističnega enosmernega kavzalizma«, je zato popolnoma neutemeljen. Avtorica preverja obe smeri učinkovanja in pokaže, da v dani situaciji o vplivu prostovoljnih organizacij na zaupanje pač ni mogoče govoriti. Moč zveze je namreč -0.07 in na podlagi takšnega koeficienta ni mogoče drugega kot z vso vehementnostjo trditi, da gre v primeru Slovenije za enosmerni kavzalizem (enosmerni kavzalizem torej kot rezultat analize in ne njeno izhodišče). Nasprotno pa je vzročno učinkovanje zaupanja na sodelovanje v prostovoljnih organizacijah pozitivno in statistično značilno. Še en zaključek, ki temelji na jasni analizi podatkov iz dveh neodvisnih raziskav, narejenih na reprezentativnih vzorcih prebivalcev Slovenije v zadnjih petih letih. Če je Pippa Norris, za razliko od Hajdeje Iglíč, previdna in ostaja »agnostik«, je to zaradi odsotnosti analize, ki bi ji dala jasen rezultat (njena analiza temelji na korelacijskih koeficientih izračunanih na agregatnih podatkih, enota analize je država). Zato pa o podobnem rezultatu poroča Marcus Freitag

v članku *Beyond Tocqueville: The Origins of Social Capital in Switzerland* (European Sociological review, 2003).

Pozitivizem? Ne v letih študija na takratni FSPN, ne na Columbia Univerzi mi ni uspelo prodreti v skrivnost, kaj pomeni biti označen kot pozitivist. Ko je eden od študentov nekoč na seminarju Charlesu Tillyju očital, da v svojih zgodovinskih študijah na temo politične mobilizacije v Franciji ni dovolj teoretičen, je ta odgovoril, da pač ni eden tistih, ki bi pred javnostjo vzklikali: »Look mom, I am theorizing!« Najbrž bo to, da javno ne teoretiziram dovolj. To pa seveda še ne pomeni, da moje analize niso teoretično informirane.

Kolega Adam tudi meni, da je vprašanje, ki si ga zastavljam, neustrezno, saj je zaupanje rezultanta različnih dejavnikov oz. nujnih in zadostnih »vzrokov«. Mislim, da je ves članek namenjen prav odkrivanju teh multiplih poti za izgradnjo zaupanja v deželi, za katero je značilna ena nižjih stopenj socialnega kapitala. Kaj pa je razmišljanje o optimističnemu, napovednemu in altruističnemu zaupanju drugega kot konceptualizacija teh različnih poti. In, ali ni ravno avtorica tista, ki v uvodu v članek opozarja, da je maksimiziranje zaupanja, kadar to vključuje previsoka pričakovanja do sodržavljanov, problematično, saj zahteva izključujoče lojalnosti namesto generalizirane moralnosti. Zaupanje in socialni kapital sta res konceptualno zahtevna in kontekstualno občutljiva koncepta, vendar tako zahtevna in občutljiva pa spet ne, da ne bi bilo mogoče dati vsaj nekaterih enoznačnih priporočil, ki bi lahko služila kot podlaga za oblikovanje ustreznih politik.